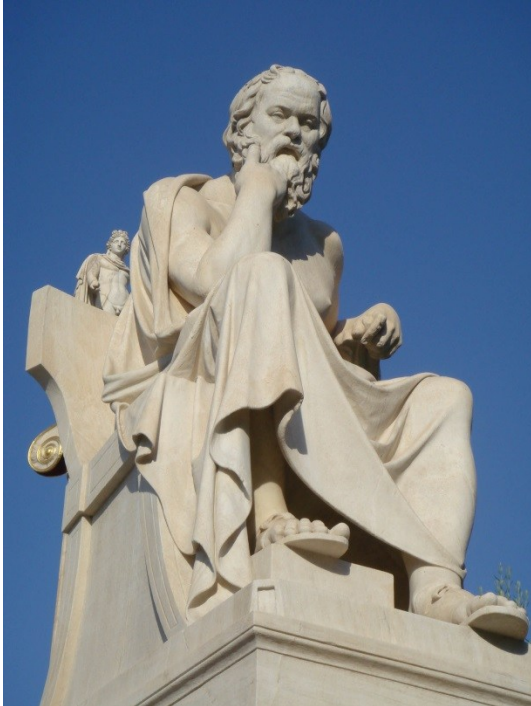

SOKRATES: BATI DÜNYASINI FELSEFEYLE TANIŞTIRDI

Sokrates, zengin çocuklarını ücret karşılığında eğiten sofist denilen hocalara karşıydı. Gençleri ücretsiz eğitip onlara gerçeği aramayı öğreten bir filozoftu.

Sokrates'ten önce Atina'daki eğitim sistemi

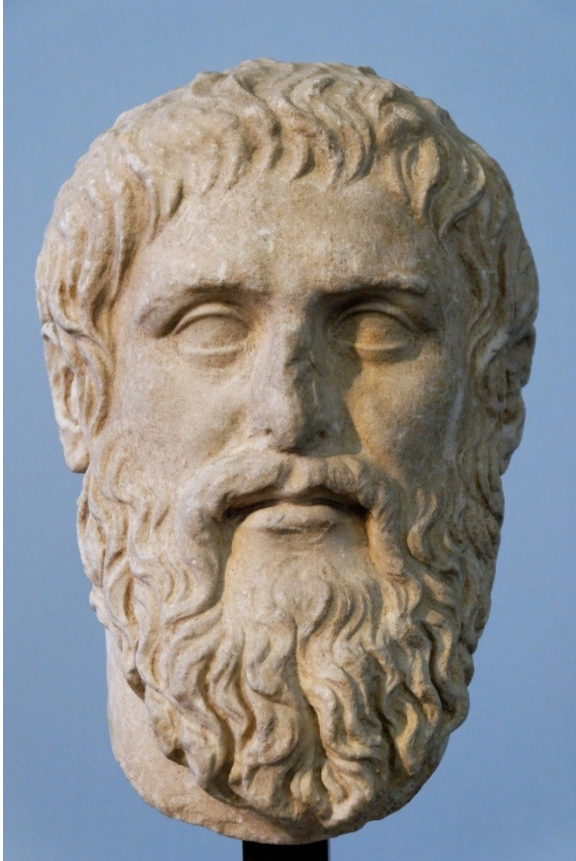
Dünya'nın ilk eğitim kurumları, Sümerler tarafından yaklaşık 5000 yıl önce kurulan katip okullarıdır. Atina'da M.Ö. 450 yılından itibaren kurulan okullar Avrupa'nın ilk eğitim kurumları oldu. Atina halkı arasında, çeşitli sınıflar vardı ama sadece üst sınıfa mensup ailelerin ve zenginlerin çocukları eğitim alabiliyordu. Kızlara, işçi ve kölelerin çocuklarına eğitim verilmediği için halkın çoğu okuma yazma bilmezdi. Atina'daki okullar; sadece okuma, yazma ve sayı saymayı öğreten kurumlardı. Çocuklar 7 yaşında okula başlar ve Sümerlerin icat ettiği üzeri balmumu kaplı yazı tahtasını kullanırlardı. Balmumunun üzerine, ucu sivri bir metal veya fildişi kalemle yazı yazılırdı. Aynı yere tekrar yazı yazmak için balmumunun üzerindeki yazı, kalemin yassı tarafıyla silinirdi. Atina'da gençlerin, savaşa hazır askerler olarak yetiştirilmesi tercih edilirdi. İlkokulun ardından çocukların, beden eğitimi alarak vücutlarını geliştirmesi gerekirdi. Gymnasium denilen okullarda öğrenciler, beden eğitimi yaparak güçlü bir vücuda sahip olurdu. Gymnasium kelimesi jimnastik yapılan yer anlamını taşır. Almanya'da, öğrencileri üniversiteye hazırlayan en üst seviyedeki liselere Gymnasium denilir. İstanbul'daki Avusturya Lisesi Gymnasium unvanına sahiptir. Gençlerin sadece beden eğitimi yaparak iyi yetişmediği anlaşılınca Atina'da; matematik, tarih, kültür ve sanat gibi dersler verilen okullar açıldı.

Sokrates'in Atina Akademisi'nin önündeki heykeli

Sokrates, parayla ders veren sofistlere karşı çıktı

Sokrates'in kendi yazdığı hiçbir belge günümüze ulaşamadı. Onun yaşamı ve fikirleri hakkındaki bilgiler; Platon ve Ksenofon gibi öğrencileri ve dostlarının yazdıklarıyla sınırlıdır. Platon, Sokrates'in Savunması adlı eserinde oldukça detaylı bilgiler vermiştir. Diyalog şeklinde yazılan eserde; Sokrates'in bir dostu tapındaki kahine, Sokrates'ten daha bilge biri var mı diye sorar. Kahin de daha bilge birinin olmadığını söyler. Bu görüşmeyi bir arkadaşından duyan Sokrates, "ben hiçbir şey bilmiyorum ki" der. Kahinin ne demek istediğini anlamak isteyen Sokrates; tanınmış sofistlere, bilge ve sanatçılara sorular sorar ama hiçbirine doğru cevap alamaz. Sokrates "bu sofistler ve bilge geçinenler çok konuşan bilgisiz insanlar ama asıl kötüsü bir şey bilmediklerini de bilmiyorlar" der. Ben bir şey bilmediğimi bildiğim ve sadece gerçeği aradığım için kahin, benim bilge olduğumu söylemiş olmalı diye düşünür. Atina'da sofistler, yüksek ücret alarak zengin çocuklarına eğitim veren çok etkili kişilerdi. Sokrates'in ailesi de bu tür öğretmenlere para ödeyerek ona eğitim aldırmişti ama Sokrates, eğitimin paralı olmasına karşıydı. Ücret almadan eğitim vermek amacıyla okul kuran Sokrates, Atina'nın ve Avrupa'nın dünyaca saygı gören ilk filozofu oldu.

Sokrates'in en tanınmış öğrencisi Platon

Sokrates'in fikirleri

Sokrates, doğruyu aramanın önemini vurgulayan bir filozoftu. Öğrencilere; Erdem nedir? Bilgi nedir? Yanlış nedir? Adalet nedir? gibi sorular sorarak, gerçeğe ulaşmaları için soru cevap yöntemini kullanırdı. Bu yöntem, Sokratik Yöntem olarak adlandırılır. Sokrates, önce karşısındakine sorular sorup onun neleri bilip neleri bilmediğini anlardı. Ardından, yeni sorularla karşısındakinin bildiği şeyleri birleştirip yeni şeyleri kavrayarak öğrenmesini sağlardı. Karşıdaki kişinin verdiği cevaplara yeni sorular yönelterek, kişinin doğru sandığı bilginin içerdiği hata ve tutarsızlıkları da ortaya çıkartırdı. Bilgiyi sınyarak öğretme yöntemi olarak da tanımlanan bu yöntem, bilinenler yardımıyla yeni bilgilere ulaşmayı kolaylaştırır. Günümüzdeki aktif öğretim yöntemlerinden birisi de Sokratik Yöntem'dir. Sokrates, kendi yönteminin ebelikle eşdeğer olduğunu söylerdi. Annesi ebe olan Sokrates, ebeler çocuğun doğmasına yardımcı olur, ben de sorularla karşımdakinin doğru bilgiyi doğurmasını sağlıyorum derdi. Soru cevap diyalektiği, daha sonra Sokrates'in öğrencileri tarafından da kullanıldı. Sokrates'in çok sayıdaki düşündürücü sözleri, öğrencilerinin yazdıkları sayesinde günümüze ulaştı. Bu anekdotlardan bazıları: "En büyük erdem bir şey bilmediğini bilmektir", "Ben kimseye bir şey öğretemem, düşüncelerini sağlarım", "Çok akıllı olanlar fikirleri, orta akıllılar olayları, az akıllılar kişileri tartışır", "Eğitim bir kabı doldurmak değil, bir ateşi yakmaktır", "Sorgulanmayan hayat yaşamaya değmez", "Ben Dünya'yı yerinden oynatırım diyene, önce sen kendini yerinden kıpırdat demeli" şeklinde özetlenebilir.

Sokrates, içmek için baldıran zehrini alırken

Sokrates'in idam edilişi

Sokrates, öğrencilerine her şeyi sorgulamayı öğretilirdi. Öğrencilere; Kanunlar yasak dediği için mi bazı şeyleri yapmak yanlıştır? Yoksa o şeyler yanlış olduğu için mi yasaktır?" veya "Ebeveynlerinizin yapma dediği şeyler gerçekten yanlış mıdır? Yoksa onlar yapma dediği için mi yanlış olduklarına inanırız?" gibi

sorular sorardı. Bu nedenle devleti yönetenler ve bazı aileler ona tepki göstermeye başladı. Sofistler, kendilerine “boş konuşan şarlatanlar” diyerek itibar kaybettirdiği için Sokrates’e çok kızgındı. Sokrates, Atina’da geçerli olan çok tanrılı din ile ilgili de sorular sorardı. Yunan tanrılarının niçin birbiriyle tartıştığını ve niçin zıt fikirlere sahip olduğunu sorgulardı. Sokrates, gençleri devlete ve ailelerine karşı bilinçlendirdiği ve Yunan tanrılarına saygısızlık ettiği gerekçesiyle Meletos adlı bir genç tarafından mahkemeye verildi. Mahkemede, çok güçlü bir savunma yaptığı halde Sokrates, tanrılara saygısızlık ettiği iddiasıyla idama mahkum edildi. Baldıran zehri içirilerek idam edilmesi kesinleşti ancak bir bayram nedeniyle, idamı 30 gün sonraya bırakıldı.

İdam gününü bekleyen Sokrates’i ziyaret eden dostları, onu hapisten kaçırmak istedi. Sokrates, kaçmaktansa ölmeyi tercih etti ve baldıran zehrini kendisi içti.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü